

LUONG VAN KÉ (Chủ biên)

VĂN HOÁ BẮC MỸ
TRONG TOÀN CẦU HOÁ

HOLLYWOOD

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

LƯƠNG VĂN KẾ
(Chủ biên)

**VĂN HOÁ BẮC MỸ
TRONG TOÀN CẦU HOÁ**

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

Chủ biên:

TSKH. LƯƠNG VĂN KẾ

Tham gia biên soạn:

TS. TRẦN VĂN LA

PGS. TS. ĐINH CÔNG TUẤN

TS. LÊ THẾ QUẾ

ThS. NGUYỄN THỊ NGÀ

ThS. NGUYỄN NGỌC MẠNH

Công ty Cổ phần Sách Đại học – Dạy nghề, Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam
giữ quyền công bố tác phẩm

LỜI NÓI ĐẦU

Khi nói đến Bắc Mỹ, người ta nghĩ ngay đến nước Mỹ mà quên mất rằng ở Bắc Mỹ vẫn còn nước Canada nữa. Bắc Mỹ cùng với khu vực Tây Âu (các nước thuộc Liên minh châu Âu EU ngày nay) làm thành một khu vực văn minh gọi là văn minh phương Tây. Nhưng dù thế nào thì việc đồng nhất Bắc Mỹ với nước Mỹ cũng có thể hiểu được bởi vị trí địa chính trị chủ chốt của nước Mỹ và những tương đồng về lịch sử và văn hoá giữa hai quốc gia Mỹ và Canada. Còn khi nói đến nước Mỹ, những người không phải người Mỹ thường nảy sinh hai thứ tình cảm trái ngược nhau: nó vừa quen nhưng lại vừa lạ, vừa đáng kính, đáng yêu lại vừa đáng sợ, đáng ghét. Điều đó thật đúng với khái niệm *Ambivalence* mà nhà phân tâm học vĩ đại S. Freud đã dùng để diễn tả trạng thái xung đột nội tâm của con người trước những biểu tượng cấm kỵ trong văn hoá¹. Hình ảnh nước Mỹ là hiện thân của một nền văn minh vật chất phát triển nhanh nhất và đạt những thành tựu rực rỡ nhất ở thời đại ngày nay.

Nhưng có điều đặc biệt là, nếu như trên lĩnh vực chính trị và kinh tế, người ta dễ nhất trí với nhau về sức mạnh và vị trí cường quốc dẫn đầu của nước Mỹ, thì về mặt văn hoá lại vẫn còn tồn tại nhiều tranh cãi, bất đồng, nhất là về bản sắc của văn hoá Mỹ. Thậm chí có người còn cho rằng nước Mỹ không có văn hoá riêng. Vì vậy có rất ít sách chuyên khảo luận về văn hoá Mỹ, mà nếu có thì vẫn mang tên dưới dạng hồ sơ văn hoá hay kể chuyện nước Mỹ v.v... Thế nhưng càng gần đây, giới nghiên cứu đã có những bước tiến nhất định khi thừa nhận sự tồn tại của một nền văn hoá mang tên *Văn hoá Mỹ*. Theo đó, nước Mỹ không còn được hiểu là một tập hợp "hồ lớn" các dòng dân di cư "tứ chiếng giang hồ" từ

¹ Freud, Siegmund, *Nguồn gốc của văn hoá và tôn giáo (Vật tổ và Cấm kỵ)*. Lương Văn Kế dịch, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 2001.

khắp các châu lục nữa, mà đó là một quốc gia thống nhất, có bản sắc riêng. Hơn nữa, trong bối cảnh nhiều quốc gia đang lần tìm con đường phát triển và hiện đại hoá cho riêng mình, thì hình ảnh nước Mỹ dù muốn hay không vẫn hiện lên như một biểu tượng về sự phát triển và sức mạnh quốc gia. Tiến thêm bước nữa, người ta thấy rằng sự phát triển thần kỳ của nước Mỹ gần 250 năm qua không đơn giản là nhờ vào điều kiện địa lý thuận lợi (vì có những nước đất rộng, người đông, giàu tài nguyên mà vẫn lạc hậu hoặc không thật phát triển!), cho nên cần phải tìm ra cái nguyên nhân sâu xa và mạnh mẽ từ bên trong xã hội Mỹ đã làm động lực cho sự phát triển này. Nhân tố bên trong đó, cái động lực bên trong đó chính là nền tảng văn hoá, hệ giá trị mà nhân dân Mỹ theo đuổi. Một nhà nghiên cứu thuộc Đại học Bắc Kinh, Trung Quốc gần đây đã phát biểu rằng: "*Nhìn từ góc độ văn minh của chế độ chính trị, trước tiên chúng ta cần thừa nhận không do dự một sự thật rằng: Hiến pháp Mỹ và các thể chế hợp hiến mà nó thiết lập nên là một dấu mốc trọng đại trong lịch sử văn minh nhân loại*"².

Vậy nên có thể nói, giống như văn minh châu Âu, cái chủ nghĩa nhân văn mà nhân dân Mỹ sáng tạo ra là bất hủ và vẫn là lý tưởng phẩm đầu của nhiều xã hội. Đó là các đặc trưng: giá trị dân chủ, cá nhân tự do sống, lao động và sáng tạo, sự phồn vinh về vật chất. Những điều đó không phải bỗng nhiên có được, mà tất thảy đều là kết quả của hàng trăm năm lao động, tranh đấu và suy tư, thấm đẫm máu và nước mắt của nhân dân lao động và giới tinh hoa nước Mỹ.

Nền văn hoá rực rỡ ấy, bằng cách này hay cách khác - tuyên truyền, lôi kéo, dụ dỗ, môi nử kinh tế và nhiều khi bằng cả chiến hạm và đại bác - đã chiếu rọi khắp hoàn cầu, đem đến cho các nền văn hoá khu vực và quốc gia những đặc tính mới: *tính hiện đại*. Nước Mỹ và phương Tây đã từng có một lịch sử quan hệ phức tạp với Việt Nam,, trong đó Việt Nam là nạn nhân. Điều đó đã khiến chúng ta từng có cái nhìn chưa đầy đủ về nước Mỹ, văn hoá Mỹ, từ đó phủ nhận cả những mặt tích cực, quan trọng của nó. Từ khi tiến hành Đổi mới, mở cửa và

² Viên Minh (Chủ biên), *Mười lăm bài giảng về văn hoá và xã hội Mỹ*. Đại học Bắc Kinh, 2008, tr. 62.

trong bối cảnh quốc tế có những biến chuyển mau lẹ, hết sức phức tạp, cách nhìn của chúng ta cũng có nhiều thay đổi lớn. Nước Mỹ trở thành đối tác quan trọng của Việt Nam trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Hình ảnh về văn hoá Mỹ và con người Mỹ do đó cũng có những thay đổi về căn bản. Để hội nhập tốt hơn vào một thế giới toàn cầu hoá cũng như hợp tác có hiệu quả với nước Mỹ, chúng ta cần nghiên cứu, tìm hiểu để có những hiểu biết đúng đắn và đầy đủ nhất về văn hoá, văn minh Mỹ, từ đó rút ra được kinh nghiệm nên học gì, tránh gì từ nước Mỹ, văn hoá Mỹ và nên "tiếp biến" chúng như thế nào.

Cuốn sách này là một phần kết quả nghiên cứu của đề tài khoa học trọng điểm cấp Nhà nước "*Ảnh hưởng của văn hoá Tây Âu, Bắc Mỹ đối với thế giới và Việt Nam trong quá trình toàn cầu hoá*", mã số KX03.09/06-10. Cuốn sách hướng đến độc giả là giảng viên và sinh viên các ngành Quốc tế học, Châu Âu học, Châu Mỹ học, Văn hoá học, các khoa văn hoá và ngôn ngữ Âu - Mỹ; các nhà nghiên cứu về văn hoá, chính trị và quan hệ quốc tế; các nhà nghiên cứu khu vực, nhất là các nhà nghiên cứu về Mỹ và phương Tây; các cơ quan nghiên cứu và hoạch định chính sách. Sách cũng là tài liệu bổ ích cho tất cả những ai quan tâm đến nước Mỹ và phương Tây.

Do khuôn khổ hạn chế của cuốn sách, tác giả chủ yếu hướng sự phân tích vào các khía cạnh chủ yếu của văn hoá Mỹ là: (1) Các cội nguồn của văn hoá Mỹ, trong đó chủ yếu là cội nguồn châu Âu; (2) Các thành tựu lớn của văn hoá Mỹ; (3) Hệ giá trị đặc sắc của nền văn hoá Mỹ; (4) Toàn cầu hoá và các phương thức truyền bá văn hoá Mỹ ra thế giới.

Nhìn một cách khái quát, đây là một công trình được xây dựng theo quan điểm "lịch sử tri thức". Sách tạm thời không đề cập đến các vấn đề khác như ảnh hưởng hay tác động của văn hoá Mỹ đối với từng khu vực trên thế giới, mà chỉ đề cập một phần đến sự tiếp xúc giữa văn hoá Mỹ và văn hoá châu Âu, bởi vì ở đó hàm chứa mối quan hệ cội nguồn giữa hai khu vực của văn hoá phương Tây. Vấn đề ảnh hưởng của văn hoá Mỹ đối với các khu vực khác trên thế giới sẽ được đề cập đến trong một chuyên khảo khác, tổng hợp hơn của tác giả về văn hoá phương Tây.

Tập thể tác giả xin bày tỏ lòng cảm ơn sâu sắc nhất đến các cơ quan hữu quan của Bộ Khoa học và Công nghệ, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn – Đại học Quốc gia Hà Nội, cảm ơn Đại sứ Lê Công Phụng, Phó Đại sứ Nguyễn Tiến Minh và toàn thể cán bộ Đại sứ quán Việt Nam tại Washington, gia đình ông bà Lê Roãn Trung (California), các đồng nghiệp và cộng sự tích cực của các tác giả trong suốt mấy năm. Tập thể tác giả cũng bày tỏ lòng tri ân với gia đình và bè bạn đã cổ vũ, động viên và chăm sóc tận tình cho các tác giả trong quá trình biên soạn cuốn sách này.

Tập thể tác giả trân trọng cảm ơn Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam đã gợi ý, góp ý kiến, biên tập công phu và giúp tác giả xuất bản cuốn sách.

Dù đã rất cố gắng, nhưng chắc chắn cuốn sách chưa đáp ứng được nhu cầu tìm hiểu của tất cả độc giả quan tâm, do đó tập thể tác giả mong nhận được ý kiến phê bình và bổ khuyết của toàn thể bạn đọc, nhất là của các chuyên gia nghiên cứu, giảng viên đại học và sinh viên. Mọi ý kiến đóng góp xin gửi về Công ty Cổ phần Sách Đại học – Dạy nghề, Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam – 25 Hàn Thuyên, Hà Nội.

Kỷ niệm 1000 năm Thăng Long – Hà Nội

Mùa Thu 2010

LƯƠNG VĂN KẾ

Chương 1

CỘI NGUỒN CỦA VĂN HOÁ BẮC MỸ

I. CỘI NGUỒN CỦA VĂN HOÁ MỸ VÀ BẮC MỸ

1.1. Những hình dung khác nhau về nguồn gốc nước Mỹ

Bắc Mỹ không phải tất cả chỉ có nước Mỹ. Nhưng dù thế nào thì nói đến Bắc Mỹ là chủ yếu nói đến nước Mỹ hay Hoa Kỳ theo cách gọi chính thống. Cái gọi là văn hoá Bắc Mỹ trên thực chất cũng là văn hoá Mỹ vì sự tương đồng cao giữa văn hoá Mỹ và văn hoá Canada – quốc gia Bắc Mỹ còn lại – bởi những ràng buộc địa lý và lịch sử của Canada với nước Mỹ, cho dù “màu sắc châu Âu” ở Canada có phần “đậm đặc” hơn ở Mỹ.

Cách đây vài năm, một phóng viên của BBC tại Washington là Matt Frei đã viết một bài báo về nguyên nhân ra đời của nước Mỹ với một phong cách hài hước nhưng chứa đựng nhiều sự thật³. Ông đặt câu hỏi: *Giả như trên thế giới của chúng ta nước Mỹ chưa từng được sáng lập thì cuộc sống của con người sẽ khác thế nào?* Ông bảo, vậy thì chúng ta sẽ không được nghe giọng Texas của Tổng thống George Bush, sẽ không được nghe những bình luận “các cứ” của ông Bộ trưởng Quốc phòng Donald Rumsfeld, hay ăn thức ăn nhanh McDonald. Nhưng rất có thể sẽ không có âm nhạc nào trong máy iPod hay thậm chí cũng chẳng có máy iPod mà nghe. Vì đúng iPod là do một người Anh tên là Jonathan Ive thiết kế. Nhưng thiết kế của ông không thay đổi thế giới nếu không có công ty Apple của Mỹ ở Cupertino, California.

Nước Mỹ là kết quả hiện thực hoá của một ý tưởng và đã trở thành một nơi tự do để mơ tưởng. Vì thế mới có câu chuyện “giấc mơ Mỹ” khi người ta quan sát xã hội Mỹ. Nhà nghiên cứu M. Frei nhận định xác đáng rằng: *Hoa Kỳ không phải tự nhiên mà có. Đó là đứa con của châu Âu,*

³ Theo: bbc.vietnamese.uk.com, ngày 14-6-2007.

con ghê của một hệ thống hậu phong kiến thối nát. Nhà chính trị học Samuel Huntington nói: “Hoa Kỳ không phải là sự dối trá, đó là sự thất vọng. Nước Mỹ nắm bắt các nguyên tắc của kỷ nguyên Ánh sáng châu Âu – Tự do, Bình đẳng, Bác ái, và mang chúng để đi tìm hạnh phúc, củng cố thêm bằng một quyền bất khả xâm phạm, “biến một ý tưởng thành một Đất nước”.

Thế giới sẽ khác biệt thế nào nếu không có *Tuyên ngôn Nhân quyền* (Bill of Rights)? Lại còn ông Thomas Jefferson – cha đẻ của *Tuyên ngôn Độc lập* Mỹ và sau trở thành Tổng thống Mỹ nữa? *Tuyên ngôn Độc lập* là một luận thuyết không thể thiếu về quyền tự quyết. Nếu Hoa Kỳ không được thành lập, nó sẽ không được viết ra.

Danh sách các ý tưởng lớn của nhân loại ra đời từ nước Mỹ còn rất dài, chẳng hạn như: Thomas Edison, Henry Ford, anh em nhà Wright, Bill Gates, hãng Boeing, phim dài tập *Desperate Housewives*; *The Sopranos* và *SpongeBob SquarePants*; hay như truyền hình được chế tạo bởi người Đức, người Anh và người Nga, nhưng ý tưởng của họ lại được đơm hoa kết quả tại Mỹ. Hoa Kỳ đã tạo nên một môi trường để các đầu óc sáng tạo dễ dàng có tiền, có thị trường và tự do để mơ mộng và sáng tạo mà không sợ bị đàn áp hay phân biệt.

Tác giả M. Frei bình luận rằng, từ lâu đã có những người luôn ghét bỏ sự ra đời của Hoa Kỳ. Vào cuối thế kỷ XVIII, nhà khoa học Hà Lan Cornelius De Pauw nói rằng mọi thứ từ Mỹ đều “suy đồi hoặc quái dị”, mặc dù ông chưa từng đến đó. Tư tưởng bài xích Mỹ đã xưa như bản thân lịch sử nước Mỹ vậy. Người châu Âu đã tạo ra nước Mỹ, và nếu hối hận vì chuyện này thì đó chẳng khác nào hành động tự chối bỏ mình. Người ta có thể chỉ trích lãnh đạo của Mỹ mà không cần phải hối hận vì sự tồn tại của nước này.

Tuy nhiên, nói như thế không có nghĩa cái gì nước Mỹ cũng hoàn hảo cả, vì đã có những sai lầm kinh khủng diễn ra ở Mỹ: sự đạo đức giả của chế độ nô lệ, phân biệt sắc tộc, chủ nghĩa chống cộng McCarthy v.v.... Nhưng nước Mỹ đã và vẫn tiếp tục tìm ra giải pháp khắc phục các sai lầm. “*Hoa Kỳ là một thí nghiệm xã hội khổng lồ luôn đi tìm sự tự sửa chữa*”. Như Tổng thống Bill Clinton từng nói: “Không có điều dở nào của Hoa Kỳ mà lại không thể được sửa bằng những điều hay của Hoa Kỳ”.

